

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. kraj. Dominiki Bogumiły Kwiatkowskiej
„Przekształcenia stref przybrzeżnych oraz sposoby ich zagospodarowania na obszarach
wiejskich Kaszub” wykonanej pod kierunkiem Dr hab. Emilii Marks
oraz promotora pomocniczego Dr inż. arch. Wiesławy Gadomskiej,
w Katedrze Architektury Krajobrazu,
na Wydziale Kształtowania Środowiska i Rolnictwa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego
w Olsztynie

Wstęp

Nadwodne obszary wiejskie na terenie Kaszub są dużą atrakcją turystyczną. Posiadają niezwykłą różnorodność przyrodniczą. Specyfika walorów przyrodniczo-krajobrazowych sprzyja rozwojowi turystyki i rekreacji. Kierunek rozwoju stref przybrzeżnych oraz sposoby ich zagospodarowania są bardzo ważne, ponieważ mogą zachować powyższe walory, ale, przy niewłaściwym postępowaniu, mogą degradować środowisko.

Ocena merytoryczna pracy

Praca doktorska mgr inż. arch. kraj. Dominiki Bogumiły Kwiatkowskiej liczy 194 strony. Jest bardzo obszernym i dobrze wykonanym opracowaniem. W pracy zawarto 2 tabele, 8 rycin, 15 fotografii i 8 załączników graficznych. W pracy zawarto streszczenie w języku polskim i angielskim.

We Wstępie Autorka stawia tezę: „Krajobraz nadwodny terenów wiejskich na Kaszubach posiada wysokie walory przyrodnicze i kulturowe. Brak odpowiedniej ochrony oraz wytycznych do kształtowania tych niezwykle wrażliwych przestrzeni, powoduje zachwianie ładu przestrzennego oraz obniżenie walorów krajobrazowych.” oraz stawia pytania i problemy badawcze. W tym rozdziale Doktorantka przedstawia cel pracy: stworzenie uniwersalnych wytycznych, które po uwzględnieniu charakterystycznych warunków danej przestrzeni, będą stanowiły zespół zasad do kształtowania nadwodnych obszarów wiejskich na Kaszubach. Jako drugi cel Doktorantka stawia ocenę zagospodarowania stref przybrzeżnych na Kaszubach.

W dysertacji podjęto próbę scharakteryzowania oraz oceny nadwodnych krajobrazów Kaszub, na bazie 7 miejscowości: Jastrzębia Góra, Kuźnica, Stężyca, Zgorzałe, Chmielno, Ostrzyce i Wdzydze Tucholskie. Kryterium wyboru stanowiła różnorodność (zróznicowanie) obiektów badań celem przedstawienia najważniejszych problemów i zagadnień przestrzennych występujących w całym regionie.

Rozdział: Przegląd piśmiennictwa Autorka podzieliła na 4 podrozdziały. W pierwszym z nich – Krajobrazy nadwodne definiuje krajobraz nadwodny i przedstawia czynniki kształtujące ten krajobraz (naturalne i antropogeniczne). W drugim podrozdziale opisuje antropogeniczne przekształcenia krajobrazu, w tym krajobrazu obszarów wiejskich. Trzeci podrozdział dotyczy turystyki i jej znaczenia w kształtowaniu i ochronie krajobrazów nadwodnych. Na bazie literatury w tym podrozdziale Doktorantka zamieszcza informacje o turystyce na obszarach nadwodnych w Polsce, o turystyce zrównoważonej i jej wpływie na kształtowanie i ochronę krajobrazu oraz analizuje planowanie wiejskiej turystyki zrównoważonej na obszarach wrażliwych i cennych przyrodniczo. Czwarty podrozdział zawiera informacje o planowaniu krajobrazu, w zakresie kształtowania różnych typów krajobrazu, planowania wiejskiej przestrzeni turystycznej i przestrzeni publicznych.

Rozdział 3 pracy, to Metodyka. Realizację pracy podzielono na 3 etapy:

Etap wstępny (rozpoznanie), to analiza zebranych materiałów z zakresu literatury przedmiotu, jak i opracowań planistycznych, materiałów źródłowych (plany rozwoju gmin, opracowania ekofizjograficzne, studia uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego), ze szczególnym zwróceniem uwagi na obszary zaliczone do Pobreży i Pojezierzy Południowobałtyckich. Autorka identyfikuje czynniki naturalne i antropogeniczne wpływające na obszar podjętych badań.

Badania terenowe i analizy – w tej części następuje weryfikacja danych uzyskanych podczas badań monograficznych (w fazie wstępnej). W badaniach pilotażowych zakwalifikowano 40 miejscowości nadwodnych, a dopiero później, w wyniku analizy dostępnych źródeł, wskazano miejscowości do dalszych badań. Posiłowano się metodą analizy przypadków uzupełnioną elementami wielowymiarowej analizy porównawczej. Dołączono także ankietyzację oraz rozmowy z użytkownikami terenu. W każdej z wybranych 7 miejscowości w badaniach szczegółowych analizom i ocenie poddano:

- wpływ zagospodarowania na wzrost ruchu turystycznego,

- ochronę stref brzegowych i przybrzeżnych (z oceną środków technicznych i roślinności),
- stan i jakość architektury ogrodowej
- dostosowanie do kontekstu krajobrazowego (badanie sposobu zagospodarowania terenów sąsiadujących)
- powiązania wewnętrzne i zewnętrzne (analiza powiązań komunikacyjnych i funkcjonalnych w przestrzeni)
- intensywność (presja) zabudowy.

Ten etap badań Autorka podzieliła na 4 części:

- badania pilotażowe – rozpoznanie aktualnego stanu zagospodarowania obiektów badań i wskazanie modeli zagospodarowania stref przybrzeżnych,
- badania ankietowe – uzyskanie opinii o zagospodarowaniu terenów nadwodnych ze strony mieszkańców i osób odwiedzających
- analiza zagospodarowania wybranych obiektów badań – wskazanie potencjału i zagrożeń
- wytyczne do kształtowania zrównoważonej turystyki na Kaszubach, w kontekście ochrony krajobrazów nadwodnych.

Dla poszczególnych obiektów badań zrealizowano prace pozwalające na kompleksowe rozpoznanie stanu krajobrazu nadwodnego, z jednoczesnym jego zagospodarowaniem, a mianowicie:

- wytypowanie próby miejscowości do badań pilotażowych,
- zapoznanie się z uzyskanymi informacjami dla każdej badanej miejscowości,
- dokonanie wizji lokalnej, a także: zebranie materiałów niezbędnych do analiz, schematy zagospodarowania i wstępne analizy pokrycia terenu oraz analizy krajobrazowe,
- analiza materiałów z wizji lokalnej,
- tworzenie modeli zagospodarowania stref przybrzeżnych,
- wyznaczenie obszaru (Kaszuby) oraz miejscowości do szerszych badań i analiz stref przybrzeżnych,
- wskazania mocnych i słabych stron w obiektach badań,
- bilans zagospodarowania stref przybrzeżnych na badanym obszarze i porównanie (w formie tabeli) stanu krajobrazu nadmorskiego poddanych analizie obszarów,

- analiza przeprowadzonych ankiet,
- sformułowanie kompleksowych wytycznych do kształtowania stref nadwodnych na Kaszubach.

Wytyczne do kształtowania wiejskich obszarów nadwodnych na Kaszubach - na tym etapie zastosowano metodę analizy i konstrukcji logicznej.

Na zakończenie opisu metodyki pracy Autorka przedstawia schemat przebiegu prac badawczych. Jest on bardzo czytelny i bardziej przemawia do czytelnika niż opis słowny.

Kolejne informacje zawarte w rozdziale Metodyka pracy, to zakresy: przestrzenny, czasowy i merytoryczny realizacji pracy. Dalej Autorka opisuje badania ankietowe i analizy statystyczne.

W rozdziale 4 dysertacji zawarto informacje na temat stanu istniejącego z charakterystyką obszaru badań. W podrozdziale 4.1 opisano obszary nadmorskie, z charakterystyką wybrzeża morskiego w Polsce (z uwzględnieniem wybrzeża wysokiego – brzeg klifowy oraz wybrzeża niskiego). W podrozdziale 4.2 opisano obszary pojezierne – charakterystyka Pojezierza Pomorskiego i dokonano opisu Pojezierza Kaszubskiego. Podrozdział 4.3, to informacje o przekształceniach krajobrazu Pomorza i Pojezierza Pomorskiego. W kolejnym podrozdziale – 4.4 Autorka opisuje obszar Kaszub, w odniesieniu do miejscowości i mieszkańców oraz dokonuje oceny dziedzictwa materialnego i duchowego, a także krajobrazu i turystyki. Historię ochrony krajobrazów nadwodnych w Polsce Doktorantka opisała w podrozdziale 4.5, dzieląc go na dwie części: wybrane formy ochrony krajobrazów nadwodnych i metody ochrony – środki techniczne i roślinność. Ta część pracy napisana jest poprawnie i interesująco, poparta jest wieloma przykładami i zdjęciami.

Bardzo ważną częścią pracy jest rozdział Wyniki badań i dyskusja. Autorka rozpoczyna opis wyników badań od badania pilotażowych – Pomorze i Pojezierze Pomorskie, z użyciem wizji lokalnych oraz wstępnych analiz terenowych. Wykonano je w latach 2014-2017, z wykorzystaniem materiałów zebranych wcześniej. Badania pilotażowe objęły 40 miejscowości, wskazanych na ryc. 4, na str. 118. W tej części pracy Autorka przedstawia zagrożenia stref nadwodnych w obiektach badań. Drugi podrozdział: Modele zagospodarowania stref nadwodnych zawiera opis charakterystyki miejscowości nadwodnych. Autorka stwierdza, że na obszarach nadmorskich i pojeziernych (w tym także na Kaszubach, wykształciły się dwa główne modele zagospodarowania stref przybrzeżnych:

- brak strefy buforowej zieleni w strefie przybrzeżnej na zapleczu plaży (przedstawiono graficznie na str. 126, ryc. 5). Przykłady: Międzyzdroje, Rewal, Trzęsacz, Chmielno, Mierzeja Helska (od Zatoki Gdańskiej),
- występowanie strefy buforowej zieleni w strefie przybrzeżnej/na zapleczu plaży (przedstawiono graficznie na str.128, ryc. 6). Przykładami są: Sopot, Orzechowo, Łukęcin, Stężyca, Rowy, Gdańsk i Kołobrzeg.

Trzeci podrozdział, to analiza zagospodarowania stref nadwodnych wybranych terenów obiektów badań wskazanych we Wstępie do pracy. Autorka w sposób systematyczny dla wszystkich obiektów przedstawia poszczególne elementy, a mianowicie:

Jastrzębia Góra, Kuźnica, Zgorzale, Chmielno, Ostrzyce i Wdzydze Tucholskie - lokalizacja oraz cechy charakterystyczne, zagospodarowanie, główne problemy zagospodarowania terenu opracowania, zalecenia w zakresie kształtowania i ochrony krajobrazu nadwodnego, a w przypadku Stężycy - lokalizacja oraz cechy charakterystyczne, charakterystyka strefy brzegowej, główne problemy zagospodarowania terenu opracowania, zalecenia w zakresie kształtowania i ochrony krajobrazu nadwodnego.

Bardzo ciekawe zestawienia Doktorantka dokonała w części pracy określonej jako 5.3.8 Bilans zagospodarowania stref przybrzeżnych na terenie Kaszub, gdzie w postaci opisowej i w postaci tabeli (tab. 2, str. 157) przedstawiła analizę zagospodarowania obszarów nadwodnych na Kaszubach. Dalej (podrozdział 5.4) Autorka analizuje wyniki badań ankietowych, załączając do tej części wnioski i wyniki z ankietyzacji.

W dalszej części dysertacji w podrozdziale 5.5 Doktorantka przytacza przykłady zagraniczne z Norwegii i Szwajcarii.

Bardzo dobrze i ciekawie przedstawiono rozdział 6 – Podsumowanie i wytyczne, z wyszczególnieniem wytycznych do kształtowania i ochrony obszarów nadwodnych na Kaszubach (w tym rozwoju zrównoważonej turystyki) oraz elementów zasługujących na szczególną ochronę i głównych problemów obszarów nadwodnych. Rozdział Autorka kończy zestawieniem 21 wytycznych do kształtowania wiejskich obszarów nadwodnych na Kaszubach.

Wnioski (11 wniosków) zawarte w rozdziale 7 napisano poprawnie i są one dobrym odzwierciedleniem uzyskanych przez Autorkę wyników. Niektóre z nich są rozbudowane i przy przygotowywaniu pracy do druku, należy je skrócić.

Bardzo cenne są załączniki do pracy – łącznie jest ich 5 i dobrze obrazują graficznie tekst zamieszczony w pracy.

Uwagi do pracy:

1. Dlaczego obiekt w Stężycy nie ma części opracowania „zagospodarowanie”, a element ten ujęto przy pozostałych obiektach ?
2. Zmiany wymagają niektóre określenia w pracy. W pracach naukowych nie można używać słów – str. 69, wers 5, od góry „...obecnie jestem w kontakcie”, powinno być: Autorka nawiązała kontakt.

Brak odpowiedniej ochrony oraz wytycznych do kształtowania tych niezwykle wrażliwych przestrzeni ...(str. 8, wers 6, od góry) - słowo wrażliwość nie powinno odnosić się do kształtowania przestrzeni.

Podobnie str. 19, wers 1, od góry – słowo: ...suchość.

Dalej: str. 39, wers 8, od góry – „O ironio, to .... oraz: str. 107, wers 3 od dołu.

Str. 107, wers 3 od dołu: „...stwarzają niebezpieczeństwo ich uruchomienia”.

3. Niektóre z tabel i rycin poszerzono poza linię tekstu.
4. Literówka – str. 36, wers 3, od dołu – słowo: „zespół”, str. 54 – wers 6, od dołu – słowo: „rzeźny”.
5. Piśmiennictwo wymaga sprawdzenia – część zamieszczonych w spisie autorów nie została zacytowana w pracy i odwrotnie: cytowane pozycje w pracy nie zostały umieszczone w Bibliografii. W Bibliografii zachowałbym kolejność alfabetyczną nazwisk autorów, a inne pozycje zawarłbym w podrozdziale do Bibliografii o nazwie: Inne materiały wykorzystane do realizacji pracy.

Podsumowanie:

1. Autorka podjęła się realizacji bardzo złożonego i nowatorskiego tematu naukowego.
2. Zweryfikowanie postawionego celu pracy nie było proste. Autorka podolała temu bardzo dobrze. Trudne opisy tekstowe wyjaśniane są rycinami, zdjęciami lub tabelami oraz 5 załącznikami do pracy. Stanowi to wartość dodaną dla dysertacji, która ułatwia zrozumienie złożoności problemu podjętego do rozwiązania.

3. Biorąc pod uwagę bardzo szeroki zakres przeprowadzonych badań, uzyskane wyniki oraz ich interpretację, stwierdzam, że przedstawiona do recenzji praca doktorska w pełni odpowiada wymaganiom stawianym pracom doktorskim i stanowi oryginalne rozwiązanie istotnego problemu naukowego z zakresu architektury krajobrazu.
4. Praca doktorska mgr inż. arch. kraj. Dominiki Bogumiły Kwiatkowskiej posiada duże wartości poznawcze i praktyczne dla działań w krajobrazie.

Wszystkie wskazane uchybienia w pracy, nie podważają jej walorów naukowych. Jeszcze raz pragnę podkreślić, że Autorka pracy włożyła dużo wysiłku w jej wykonanie. Efekt końcowy w postaci przedstawionej do recenzji pracy i ocena jej całości jest z mojej strony pozytywna.

Praca jest bardzo wartościowa i wnosi nowe elementy do nauki polskiej. Rozprawa mgr inż. arch. kraj. Dominiki Bogumiły Kwiatkowskiej prezentuje dobry poziom merytoryczny, dlatego składam wniosek o dopuszczenie do jej publicznej obrony na Wydziale Kształtowania Środowiska i Rolnictwa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Poznań, dnia 21 września 2018 r.

Dr hab. Piotr Urbański